

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Şâhnâme'deki Kadınlar

Çetin Kaska¹

Received/10.09.2019

Published/15.12.2019

Özet

Firdevsî, Fars edebiyatında Gazneliler döneminde kahramanlık şiir tarzını yazdığı *Şâhnâme* adlı eseriyle zirveye çıkartmıştır. Firdevsî yazdığı bu eşsiz eseri Sultan Mahmud'a sunmuş, ancak beklediği ilgiyi görmemiştir. Bu sebepten ötürü onu hicvedip, kaçıp gizlenmek zorunda kalmıştır. *Şâhnâme* Fars toplumu ve edebiyatı üzerinde çok etkin bir rol oynamıştır. İran'ın millî destanı sayılan Firdevsî'nin bu eserini takip eden birçok şair, değerli eserler ortaya koymuştur. *Şâhnâme*'de dönemin ahlakî, sosyal ve dinî konuları hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Firdevsî, *Şâhnâme*'de kadınlara az değinmiştir, çünkü *Şâhnâme* bir kahramanlık destanı olduğu için kadınlar ikinci planda kalmıştır. *Şâhnâme*'de iyi kadın övülürken, kötü kadın yerilmiştir. Nitekim Sûdâbe kötü huylu olmasından dolayı kınanırken Rûdâbe, Gordâferîd, Ferngîs iyilikleri sebebiyle övülmüştür. *Şâhnâme*'de ismi geçen kadın sayısı erkeklerden az değildir. Kadınlar cesaret, vefa ve fedakârlıkta erkekler kadar güçlüdür. Bu sebeple bazı kadınlar erkekler kadar itibar görmüştür. Kadınlar, kadınlık sıfatlarının yanında kahramanlık niteliklerini de taşımıştır. Bu çalışmada *Şâhnâme*'de geçen bütün kadınlar hakkında detaylı bilgiler verilmiş ve adlarının geçtiği beyitlerin Türkçe tercüme örnekleri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Şâhnâme, Firdevsî, kadın, İran, Fars Edebiyatı

Women in *Şâhnâme*

Abstract

Ferdowsi, in the Persian literature during the Ghaznavid heroism poetry style has increased to the top with his work Shahnameh. Ferdowsi presented this unique work to Sultan Mahmud, but did not see the attention he expected and for this reason he satirized him and had to flee and hide. Shahnameh played a very active role in Persian society and literature. Many poets who follow this work of Ferdowsi, who is considered the national epic of Iran, have produced valuable works. In Shahnameh, there is important information about the moral, social and religious issues of the period. Ferdowsi who elevated the epic poetry to the peak in the Persian literature by writing Shahnameh, mentions women very little. Since Shahnameh narrates heroic legends, women remain in a secondary plan. As good women are praised in Shahnameh, bad women are debased. For example, Sûdâbe being a woman of bad manners is reprimanded, while Rûdâbe, Gordâferîd, and Ferngîs are eulogized for their good deeds. The number of women mentioned in Shahnameh is not less than that of the men. Women are as strong as men in terms of courage, faithfulness, and selfsacrifice. For that reason some women were favored as much as men.

¹Arş. Gör. Dr. İstanbul Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/ Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, cetinkaska@hotmail.com

Women carried the attribute of heroine besides the epithet, woman. In this study, detailed information is given about all women in Shahnameh and Turkish translations of the couplets whose names are mentioned are presented as examples.

Keywords: Şâhnâme, Firdevsî, woman, Iran, Persian Literature

1. Giriş

Şâhnâme'de asıl önemli olan kahramanlıktır (Nimet, 2016:22). Bu yüzden kadınlar çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmamaktadır. Normalde İran edebiyatında en önemli unsur olan aşk ve sevgili *Şâhnâme*'de çok az görülmektedir. *Şâhnâme*'de kadın sultanlar bazen erkek sultanlar gibi övülmüştür. Güzel kadınlar çiçekler, yıldızlar, ay, güneş ve diğer doğal güzelliklerden alınan sıfatlarla tarif edilmiştir. Kadınların ekseriyeti evli oldukları sürece kocalarına sadakatle bağlanmış ve genellikle çocuk sahibi olmak için evlenmişlerdir. *Şâhnâme*'de ismi geçen anneler çoğunlukla şefkatlidir. Kadınlar genellikle kahraman, cesur ve makam sahibi kişilere ilgi duymuştur. *Şâhnâme*'deki kadınların çoğu farklı ülkelerdendir. Rûdâbe Kabilli, Ferngîs, Cerîre, Menîje Turanlı, Ketâyûn Rumlu ve Sûdâbe Hamaverânlıdır. Kızlar genellikle babalarına bağlı olarak yaşamış, hamile kadınlar bazen saygı görmüş, bazen de horlanmıştır. *Şâhnâme*'de dul bir kadınla evlenmek bir kızla evlenmekten daha zordur, erkekler yeniden evlenmek için eşlerinden izin almayı gerekli görmemiştir. Kızlar her türlü fazilette sahip olmalarına rağmen veliaht tayin edilmemiş ve evlenmeden önce babalarıyla birlikte şarap içebilecek kadar serbest davranmıştır (Sübhânî, 1974:9-13, 23, 26, 176; Ekberî, 1380:61-64).

Şâhnâme'de en iyi kadın kocasını mutlu edip yüzü güzel olandır. Annelik çok yüksek bir makama sahip olup, fedakârlık nişanesidir. Anneler çocuklarının ölümünden sonra çeşitli şekillerde yas tutmuştur. Özellikle Ferîdûn'un annesi Ferânek, Rûdâbe'nin annesi Sînduht, Sohrâb'ın annesi Tehmîne, Fûrûd'un annesi Cerîre, İsfendiyâr'ın annesi Ketâyûn çocukları için çok acı çekmiştir. Evlenmelerde büyük babalar önemli bir role sahiptir, torunlarının evleneceği kızları kendileri seçmiştir (Besârî, 1971: 5-27; Sübhânî, 1974:28).

Şâhnâme'de ismi geçen kadınlardan bazıları: Şehrnâz, Ernevâz, Ketâyûn, Çehrzâd, Kaydâfe, Pûrânduht, Âzermduht, Sînduht, Sûdâbe, Meryem, Şîrîn, Rûdâbe, Menîje, Humây, Bihâferîd, Mâlike, Sipînûd, Gordâferîd, Gordiyye, Ferânek, Tehmîne, Golşehr, Cerîre, Ferngîs, Golnâr, Mâhâferîd, Espinûy, Nâhîd, Rûşenek, Fegestân, Âzâde, Ârzû, Semennâz, Şehrû, Sûsen (Nekî, 1390:61-80; Sübhânî, 1974: 62-63).

Şâhnâme'de sultan, anne, evlat, eş ve savaşçı mevkiinden bulunan kadınlar; iffet, cesaret, fedakârlık, adalet ve şefkat gibi hasletlere sahiptir. *Şâhnâme*'deki en makbul kadın; güzel yüzlü, doğurgan ve özellikle erkek çocuk doğurandır. Anneler çocukları için mallarını feda etmiş, uzun yolculuklara çıkmış ve çeşitli acılara katlanmıştır. Saygıdeğer görülen anneler bazen saygısızlığa maruz kalmıştır (Sübhânî, 1974: 33, 35, 41).

Şâhnâme'de sultanlık daha çok erkek işi olmasına rağmen bazı kadınlar da sultan olmuştur, ayrıca kadınlar danışmanlık görevi ile diplomatlık vazifesini de deruhte etmiştir. Kadın sultanlar, adaletli ve özgürlükçüdür. Fedakârlık noktasında bütün kadınlar aynı değildir, bazı kadınlar tam anlamıyla kocalarına vefalı davranmış ve onların ölümünden sonra bile evlenmemiştir. Bazı kadınlar babalarıyla karşı karşıya gelecek kadar kocalarını müdafaa etmiştir. *Şâhnâme*'de vefakârlık en büyük meziyettir. Menîje, Tehmîne, Cerîre gibi kadınlar fedakârdır. *Şâhnâme*'de

kadınların hilekârlık ve hıyanetleri azdır, ancak Sûdâbe hevesi peşinde koşup kötü vakıalara sebep olmuştur. *Şâhnâme*'de dönemin şartlarına ve toplum geleneğine rağmen kadın yüksek bir makama sahiptir. (Yezdânfer, vd. 1395;177-99)

Şâhnâme'de Ferîdûn'un annesi Ferânek kadınlar içinde muktedir, şerif ve latif bir simaya sahiptir. Kendi çocuğunu peyderpey Zahâk'ın adamlarından kaçırmıştır. Gordâferîd, *Şâhnâme*'de eşsiz bir kadındır, temiz ve cesur bir kadının sahip olması gereken her şeye sahiptir, İranlı kadınların dayanak noktasıdır, kendi kültür ve hüviyetine bağlı kalmıştır. Rûdabe aşkta pervasız ve cesaretlidir (Zahmetî, 1390:155).

Şâhnâme'deki her bir kadının kendisine ait has hususiyet ve meziyetleri vardır. Rûdâbe ve Tehmîne'nin çok benzer hususiyetleri olmasına rağmen her birisinin farklı özellikleri bulunmaktadır. *Şâhnâme*'deki kadınların bir özelliği de güzel olmaları ve gönül çelmeleridir. *Şâhnâme*'deki aşk hikâyelerinde bu kadınlar erkekleri kendilerine giriftar etmiştir. *Şâhnâme*'deki kadınlar erkelerden daha çabuk âşık olmaktadır. Kadınlar erkeklere olan aşklarında daha pervasız ve daha cesurdur. Menîje, Tehmîne, Gulnâr, Mâlike ve Şîrîn âşıklarına kavuşmak için her türlü tehlikeyi göze almıştır. *Şâhnâme*'de kadınlar bazen elçilik ve sefirlik görevlerini ifa etmiştir, Sînduht bunlardan birisidir. Bu vazifeyi yerine getiren kadınlar cesur, korkusuz ve yüreklidir. Bazı kadınlar iki ülke arasında barışın sağlanmasına vesile olmuştur. Kimi sultanlar kızlarını güçlü olan diğer sultanlara vermek suretiyle barışı sağlamıştır. Örneğin Figestân ve Nâhîd bu tür kızlardandır. Pervîz'in eşi Meryem mahareti sayesinde Niyâtûs ve Benderî arasında barışın sağlanmasına vesile olmuştur (Nekî, 1390:63, 79).

Kadın, Sa'dî, Hâfız, Firdevsî, Attâr ve Senâî gibi şairlerin eserlerinde lafız olarak kullanılmıştır. Ancak bu şairlerin kadını ele alma ve görüşme belirtme şekilleri farklıdır. Tasavvufçu şairlerin şiirlerinde kadın lafzı olmasına rağmen, kadının fiziki varlığı yoktur, daha çok şairin zihninde oluşturduğu bir simgedir. Kadın, *Şâhnâme*'de tarihi bir rol üstlenmektedir, kadınlar eşleri daha hayattayken veliaht tayin edilmiş, bu onların erdemli, maharetli ve liyakatli olduklarını göstermektedir. Kadınlar yönetime geldiklerinde iyilik yapmayı, bahşış dağıtmayı, insanlara hizmet etmeyi ve ülkenin bayındır hale gelmesini ilke edinmişlerdir. *Şâhnâme*'deki bütün aşklar mecazidir. Şahıslardan hiçbirinin rabbani ve irfânî bir çehresi yoktur. Kızlar genellikle erkekleri anlatılan hikâye/efsaneler sayesinde tanımıştır (Ekberî, 1380: 62, 69, 73).

Bazı *Şâhnâme* bilimciler *Şâhnâme*'de kadınların önemli bir role sahip olmadıklarını ve kahraman kadınların bu hamasî eserde ehemmiyet arz etmediklerini iddia etmiştir, ancak birçok İranlı araştırmacı bu görüşü kabul etmemiştir. Onlara göre Sînduht, Rûdâbe, Tehmîne, Gordâferîd, Fernegîs ve Ketâyûn çok önemli roller ifa etmektedir. Sînduht, Rûdâbe, Tehmîne, Fernegîs, Cerîre, Menîje, Gordâferîd, Ketâyûn, Gordiyye, Şîrîn hem âşık olunacak hasletlere sahiptir, hem de saygındır, hem dış güzellikleri var, hem de iç güzellikleri. *Şâhnâme*'de savaşçı ve cesur kişiliğiyle Gordâferîd, zeki ve diplomatlığıyla Sînduht, hükümdarlığıyla Kîdâfe örnek gösterilmiştir. *Şâhnâme*'de kadınlar güzellik ve aşk noktasında asla Leylâ ve Mecnûn hikâyesindeki gibi övülmemiştir. *Şâhnâme*'de savaşçı kimlikleriyle tanınan kadınlar Gordâferîd ve Gordiyye, aşklarıyla tanınanlar Rûdâbe ve Tehmîne, istidat ve becerileriyle tanınanlar Sînduht ve Ketâyûn, fedakârlıklarıyla tanınanlar Ferânek ve Fernegîs'tir (Pâknîyâ, 1385: 112, 120).

Şâhnâme'deki kadınların zahiri güzellikleri bâğ-i bahâr, ârâyiş-i rüzgâr, perî çehre, serv-i sehî ve mâh-i didâr gibi tabirlerle anılmıştır (Debîr Seyyâkî, 1365, 51). Kadınlar kocalarıyla birlikte olmak için zorluklara ve sıkıntılara göğüs germiş ve fedakârlıkta bulunmuştur. Bu mevzu Sûdâbe, Ketâyûn, Fernegîs ve Menîje'nin hikâyelerinde açıkça görülmektedir. *Şâhnâme*'de

Ferânek, Ferîdûn'un Tehmîne, Sohrab'ın Ketâyûn, İsfendiyâr'ın ve Rûdâbe, Rüstem'in annesi olmakla önemli bir rol üstlenmiştir (Pâkniyâ, 1385: 124, 137).

Efsanevî ve tarihî yönü olan *Şâhnâme*'de neredeyse bütün kadınlar kocalarından çekinmiştir. Kadınlar kimi zaman kocalarına müşavirlik yapmış ve siyasi işlere karışmıştır. *Şâhnâme*'de bazen kadınlar Şâm, Zâl ve İsfendiyâr gibi önemli kahramanlardan bile üstün görülmüştür. Bazı kızlar anne ve babalarından habersiz evlenmiştir. (Sübhânî, 1974: 9, 47)

2. Şâhnâme'de İsmi Geçen Kadınlar

Şâhnâme yaklaşık altmış bin beyitten oluşan Fars dilinin hamasî şaheseridir ve İranlıların milli kahramanlık destanıdır. *Şâhnâme*'de kadınlar şerefli bir makama sahiptir, kadınlar siyaset bilen, hüküm veren, diplomatik yapan, cesurca savaşan, danışmanlık görevi üstlenen akıllı kimselerdir, o dönemin menfî bakış açısına rağmen Firdevsî kadınları iyi bir nazarla ele almıştır. *Şâhnâme*'de hilekârlık ve aldatma çok az göze çarpmaktadır, sadece Sûdâbe hevesi peşinde koşmuş ve Siyâvüş'a olan kötü nazarı yüzünden onun ölümüne sebebiyet vermiştir (Yezdânfer vd. 1395: 181, 197). Klasik Fars edebiyatında kadının asıl rolünü ifa ettiği yegâne eser *Şâhnâme*'dir. *Şâhnâme*'ye göre en iyi kadın, mutlu, sevinçli, evi neşe kaynağı haline getiren, hayâ sahibi ve saçları güzel olandır. Neredeyse bütün *Şâhnâme* hikâyelerinde kadınları görmek mümkündür. Her hikâyede kadınların rolü farklıdır. Bazı kadınlar hikâyenin asıl unsuru olurken, bazılarının az tesiri bulunmaktadır. *Şâhnâme*'de kadınlar çok az asıl işlerini yapmaktadır, daha çok erkeklerin vazifelerini yerine getirmektedir (Zahmetî, 1390:150-75).

Şehrnâz ve Ernevâz: *Şâhnâme*'de bahsedilen ilk kadınlardandır. Cemşîd'in iki kızı veya kız kardeşleridir. Şehrnâz ve Ernevâz'ın isimleri en eski İran ve Hint efsanesinin de adıdır. Dahhâk, Cemşîd'i savaştan yendikten sonra bu kızları eş olarak sarayına almıştır. Ferîdûn, Dahhâk'ı mağlup ettikten sonra Ernevâz ve Şehrnâz'la evlenmiştir. Daha büyük olan Şehrnâz'ın Ferîdûn'den Tûr, Selm ve Ernevâz'ın ise İrec adında bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş, Ferîdûn dünyayı bu üç oğlu arasında paylaşmıştır. Ernevâz, Şehrnâz'a göre daha akıllı ve konuşkan olup, *Şâhnâme*'de daha önemli bir role sahiptir. (Şehîdî, 1377:457; Dihhodâ,1998:1926; Bağdâdî, 1382:26; Yıldırım, 2008:295; Besârî, 1971:27; Sübhânî, 1974:16, 64)

Cemşîd'in evinden titrek söğüt gibi, iki namuslu kızı dışarı çıkardılar.

Cemşîd'in kızıydı her ikisi de, en meşhur kadınların reisleriydiler.

Biri yüzünü kimsenin görmediği Şehrnâz, diğeri namuslu olmasıyla ünlü Ernevâz (Besârî, 1971:25).

Ketâyûn: *Şâhnâme*'deki en ünlü kadınlardandır. Goştâsp'ın eşi, Bizans kayserinin üç kızından biri, İsfendiyâr ve Peşûten'in annesidir. Ketâyûn bir gece rüyasındaki bir törende yabancı bir ülkeden gelen biriyle evlendiğini görmüş, sabah bunu babasına anlatınca, babası kızının uygun bir eş bulması için bir meclis düzenleyip, ileri gelenleri davet etmiştir. Ketâyûn mecliste rüyasında gördüğü kişi olan Goştâsp'ı görmüş ve onu eş olarak seçmiştir. Babası kızının bu isteğine saygı duymuş ve istediği erkekle evlenmesine rıza göstermiştir. Ketâyûn'un başına ömrünün sonlarında birçok bela gelmiş ve bunlara katlanmıştır. İslamî metinlerdeki diğeri bir ismi de Nâhîd'dir. Oğlu İsfendiyâr, Sîstân'a gönderilince bu yolculuğun onun için hayırlı olmayacağını dile getirip, bu göreve gitmemesi için ona öğütler vermiş, ancak oğlu bu öğütleri dinlememiş ve öldürülmüştür. (Şehîdî, 1377:556, Dihhodâ,1998:18169, Bağdâdî, 1382:305; Yıldırım, 2008:460; Besârî, 1971:188; Sübhânî, 1974: 12, 24, 63)

Ketâyûn adında daha büyük biri vardı, akıllı, aydın gönüllü ve mutlu.

Ketâyûn bir gece rüyasında ülkenin güneşin ışığıyla aydınlandığını gördü (Firdevsî, 1345:1457).

Çehrzâd (Humây): Dârâb'ın annesi ve İsfendiyâr'ın oğlu Behmen'in eşidir. İran'ın ilk kadın hükümdarı olan Çehrzâd adaletli ve bağışlayıcı bir kişiliğe sahiptir. *Şâhnâme*'de iyi ve kötü kadınlık hasletlerini kendisinde toplayan tek kişidir. Kudret talep eden ve makamı arzulayan biridir. Hatta bu konuda çocuk ve annelik aşkından vazgeçmiş, tac ve tahtını kaptırmamak için çocuğunu terk etmiştir. Behmen, oğlu Sâsân'dan hoşlanmayınca Dârâb'a hamile olan eşi Çehrzâd'ı kendi yerine tahta oturtmuş ve Dârâb'ı doğurduktan sonra tahtı ona devretmesini vasiyet etmiştir, ancak Çehrzâd'ın saltanat sevgisi ağır basınca herkesten gizlice çocuğunu bir kadına teslim etmiş ve onun öldüğünü söylemiştir. Sekiz ay sonra ahşap bir sandığa konulan çocuk Fırat nehrine atılmış, sandık çamaşırıcı bir kadının eline geçmiş, kadın çocuğu alıp büyütmüş ve ona Dârâb ismini vermiştir. Yıllar sonra yaptığı bu davranıştan pişman olan Çehrzâd sarayın ileri gelenlerinden Dârâb'ın sağ olduğunu öğrenince getirip, onu tahta oturtmuştur. Çehrzâd ülkeyi 32 yıl yönettikten sonra tahtı oğlu Dârâb'a bırakmıştır. (Şehîdî, 1377:760; Dihhodâ,1998:20801; Bağdâdî, 1382: 424; Nekî, 1390:64; Yıldırım, 2008:390; Besârî, 1971:211; Sübhânî, 1974:39, 62, 70, 110)

Çehrzâd adında bir kızı vardı, sanatkâr, bilge ve ileri görüşlüydü.

Herkes ona Çehrzâd derdi, hükümdar görünce onu zevk alırdı (Firdevsî, (Firdevsî, 1345: 1756).

Kaydâfe: Endülüs kraliçesidir. *Şâhnâme*'de çehresi güzel olan kadınlardandır. O da Humây gibi padişahlık yapmış ve kendi bölgesini iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Rivayetlere göre İskender döneminde yaşamış ve ona mektup yazmıştır. Firdevsî kendisini *Şâhnâme*'de tecrübeli, bağışlayıcı ve cesur bir kraliçe olarak tarif etmiştir. Ardeşîr'in vefatından sonra İran'da ortaya çıkan kargaşadan parmağı olduğu rivayet edilmektedir. Bazı araştırmacılara göre Kaydâfe aslında efsanevi bir kraliçedir, İran ve Endülüs tarihinde böyle bir şahsiyet yoktur. (Şehîdî, 1377:544, Dihhodâ,1998:15720, Bağdâdî, 1382:298; Yıldırım, 2008:390; Nekî, 1390:65; Besârî, 1971:228, Sübhânî, 1974:63, 69)

Kaydâfe'ye ey akıllı, ey dünya sahibi, ey düşünce ve gönül kapısı açık olan kadın de. (Firdevsî, 1345:234)

Melike-i Hind: Hint padişahı Camhûr'un eşi, Talhand ve Gov'un annesidir. Akıllı, adaletli, itaatkâr, nazik ve nazenin bir kadındır. Camhûr'un vefatından sonra onun kardeşi Mây ile evlenmiştir. Camhûr'dan Gov ve Mây'dan Talhand adlarında iki çocuğu olmuştur. Mây'in ölümünden sonra tahta çıkmıştır. *Şâhnâme*'de daima nasihat eden nazenin bir anne gibi davranmaktadır. O kadar akıllı ve adaletlidir ki çocuklarını bir biriden üstün tutmamıştır. Çocukları yetişkin olana kadar hükümdarlık yapmıştır. Çocuklarından Gov, annesinin kardeşi Talhand'i sultanlığa daha layık gördüğünü düşünerek onu öldürmüştür. Buna üzülen Melike yas tutmuş ve bir süre sonra üzüntüden ölmüştür. (Nekî, 1390:66; Besârî, 1971: 294)

Pûrânduht: Sasanî hükümdarı Hüsrev-i Pervîz'in kızı ve Şehrberâz'ın eşidir. *Şâhnâme*'de sultan olan kadınlardandır. Sâsânî soyundan erkek olmadığından sultan olmuştur. Firdevsî'ye göre geride iyi bir ün bırakan adaletli ve bağışlayıcı bir sultandır. Pîrûz-i Hüsrev'i yakalayıp öldürmüştür. Ülkeyi altı ay iyi idare ettikten sonra hastalıktan dolayı ölmüş ve yerine kardeşi

Âzermdüht oturmuştur. (Şehîdî, 1377:209; Nekî, 1390:66; Dihhodâ,1998:5771, Besârî, 1971:345, Sübhânî, 1974:63, 71)

Hükümdarlığı üzerinden altı ay geçtikten sonra, hayat pergeli yan çizmeye başladı.

Bir hafta hasta yattıktan sonra öldü. Kendisiyle birlikte iyi ad götürdü. (Besârî, 1971:344)

Âzermdüht: Hüsrev-i Perviz'in kızı ve Pûrânduht'un kardeşidir. Pûrânduht'an sonra tahta oturmuş, dört ay sultanlık yaptıktan sonra hastalanıp ölmüştür. *Şâhnâme*'de güçlü bir sultan olduğu vurgulanmıştır. Sultanlığı dönemin önemli bir olay meydana gelmemiş, kendisi *Şâhnâme*'de özel bir rol oynamamaktadır. (Şehîdî, 1377:14-15; Nekî, 1390:66; Besârî, 1971:343; Sübhânî, 1974:62, 71)

Azermdüht adında başka bir kız vardı, büyüklerin tacından arzularına erişmişti.

Âzerm'i de dünya acımasız yakaladı, onun baht yıldızı da çabuk söndü. (Besârî, 1971:346)

Sîndüht: Kâbil sultanı Mihrâb'ın eşi, Rûstem'in anneannesi ve Rûdâbe'nin annesidir. Kâbil kraliçesi olan Sîndüht, *Şâhnâme*'de zeki, cesur ve akıllı bir kadın imajına sahiptir. Zâl ile Rûdâbe'nin gizli aşklarından haberdar olup, bu duruma kızan kocası Mihrâb'ı sakinleştirmeyi başarmıştır. Rûdâbe ile Zâl evlenecekleri zaman elçi sıfatıyla Sâm'a gidip, ona hediyeler takdim etmiştir.(Şehîdî, 1377:424, Dihhodâ,1998:12260, Bağdâdî, 1382:240, Besârî, 1971:46, Sübhânî, 1974:63, 74)

Sîndüht çiğde gibi dudaklarını açtı ve tatlı tatlı Mihrâb'a sordu.

Harem dairesine uğradı ve orada güneş gibi iki kızla karşılaştı.

Biri Rûdâbe gibi güzel yüzlü, biri Sîndüht gibi ileri görüşlü ve şefkatli. (Firdevsî, 1345:152)

Sûdâbe: Keykâvûs'un eşi ve Hâmâverân hükümdarının kızıdır. *Şâhnâme*'de kötü huylu olmasından ötürü kınanmıştır. Güzelliğiyle meşhurdur. *Şâhnâme*'deki kadınların en hilekâridir. Şehvetini teskin etmek için yapmadığı kötülük yoktur. Eşini aldatmış, üvey oğlu olan Siyâvuş'a âşık olmuştur. Siyâvuş aşkına karşılık vermeyince onu kendisine tecavüz etmekle suçlamıştır. Siyâvuş suçsuzluğunu ispatlamak için ateş üzerinden yürümüş, günahsız olduğu için ateş kendisini yakmamıştır. Siyâvuş'un ateşten kurtulmasını hazmedemeyen Sûdâbe başka bir kadına ait ölü iki çocuğu Kâvus'a gösterip, Siyâvuş yüzünden çocuklarını düşürdüğünü söylemiştir. Siyâvuş onun hilelerinden kurtulmak için savaşa gitmiştir. Siyâvuş, Tûrân'da öldürülünce Rûstem, Sûdâbe'yi suçlayıp öldürmüştür. (Şehîdî, 1377:408, Dihhodâ,1998: 12194, Bağdâdî, 1382:235; Yıldırım, 2008:640; Besârî, 1971:82, Sübhânî, 1974: 11, 12, 63, 23, 75, 77)

Sûdâbe sevinçle tahtına oturdu ve başına kırmızı yakuttan bir taç koydu.

Sûdâbe'ye; "Seni görür görmez şu altın bahtıma uygun görüp beğendim" dedi. (Firdevsî, 1345: 389)

Goştâsb'ın Eşi: *Şâhnâme*'de ismi zikredilmemiş, kısa bir süre ortaya çıkıp, rolünü ifa etikten hemen sonra ortadan kaybolmuştur. *Şâhnâme*'deki rolü kısa olmasına rağmen önemlidir. Tûrânlılar, Lohrâsp'ı öldürüp, Belh'i yağmalayınca Türk elbisesi giyip, Belh'ten ayrılmıştır. (Nekî, 1390: 68)

Erdevân'ın Kızı: Erdeşîr'in karısı ve Erdevân'ın kızıdır. Erdeşîr, Erdevân'ı öldürüp, sarayını alınca kızıyla evlenmiştir. Erdevân'ın ölümünden sonra iki oğlu Hindistan'a kaçmış ve kız kardeşlerine babalarının intikamını almak için kocasını zehirleyip, öldürmesini istemiştir. Kız bir gün avdan dönen Erdeşîr'in bardağına zehir koyup, ona içirmek istemiş, ancak yolda giderken titreyip düşürmüştür. Erdeşîr bunu görüp, kızın öldürülmesini istemiş, ancak veziri kızın hamile olduğunu öğrenince bundan vazgeçmiştir. Kızın Erdeşîr'den Şâpûr adında bir oğlu olmuştur. (Besârî, 1971: 239)

Meryem: Rum kayserinin kızı, Şîrûye'nin annesi ve Hüsrev-i Pervîz'in eşidir. Akıllı ve zeki bir kadındır. Pervîz hikâyesinde önemli bir role sahip olmayıp, sıradan biri olarak ara sıra görünmektedir. *Şâhnâme*'de amcası Niyâtûs ile kocasının dayısı Bendevî arasındaki ihtilafı çözmüştür. Pervîz'in diğer bir eşi olan Şîrîn tarafından zehirlenip, öldürülmüştür. (Şehîdî, 1377:677, Besârî, 1971:317, Sübhânî, 1974:63, 63)

Meryem adında bir kızı vardı. Akıllı, ağırbaşlı, düşünceli ve istekli biriydi.

Meryem'in huzuruna gelmesini emretti. Onunla uzun süre konuştu. (Firdevsî, 1345:69)

Çin Hakan'ının Eşi: *Şâhnâme*'de kendisinden önemli bir şahsiyet olarak bahsedilmemektedir. Kocasından saltanat mührünü almak için ona ihanet etmiştir. (Nekî, 1390:69)

Şîrîn: Hüsrev'in ikinci eşidir. Birçok zorluktan sonra Hüsrev ile evlenmiştir. Hüsrev'in ilk eşi ve Rum kayserinin kızı Meryem bu evliliği kabul etmeyince Şîrîn bir yıl sonra ona zehir içirmek suretiyle öldürmüştür. Meryem'in oğlu Şîrûye bir gece babası Hüsrev'i öldürdükten sonra Şîrîn'e evlenme teklifinde bulunmuştur. Şîrîn bu teklifi kabul etmeyip, Hüsrev'in mezarının başında zehir içerek yaşamına son vermiştir. Şîrîn nazik ve nazenin bir kadındır. Sürekli Hüsrev ile birlikte hareket etmiş ve ondan ayrılmamıştır. Eşine sadakatle bağlı olan Şîrîn, *Şâhnâme*'de aşığı uğrunda ölebilecek kadar âşık olan tek kadındır. (Nekî, 1390:69, Besârî, 1971: 326, Sübhânî, 1974: 21, 63, 64, 92)

Şîrîn, Meryem'i kıskanıp sıkıntılar yaşıyordu, onun kıskançlığından yüzü sapsarı kesilmişti.

Sonunda Şîrîn ona zehir içirdi, Kayser soylu meşhur kız ölüp gitti. (Firdevsî, 1374:1305)

Rûdâbe: Sînduht ve Kâbil kralı Mihrâb'ın kızı, Rûstem'in annesi ve Zâl'ın eşidir. *Şâhnâme*'de Rûdâbe ve Zâl'ın aşkı önemli bir yer tutmaktadır. *Şâhnâme*'de iffet ve namusuyla öne çıkan kadın kahramanlardandır. Özellikle İran tarihinin en büyük kahramanı Rûstem'in annesi olması hasebiyle meşhurdur. Uzun uğraşlar neticesinde Zâl ile evlenmiş ve bu evlilikten Rûstem dünyaya gelmiştir. Rûdâbe uzun bir yaşam sürmüştür, hatta oğlu Rûstem'in vefatından sonra bile hayattadır. Rûstem'in ölüm acısına dayanamayıp, çöllere düşüp, aklını kaybetmiştir. Zâl ile görücü usulü evlenmiş, cariyeler Rûdâbe'nin güzelliğini Zâl'ın kölesine anlatmış, bu vasıtayla Zâl'ın Rûdâbe'den haberi olmuştur. Zâl, onu görmemesine rağmen kendisine âşık olmuştur. Rûdâbe sezeryan ile çocuğunu (Rûstem) dünyaya getiren ilk kadındır. *Şâhnâme*'de yaptığı iyilikler sebebiyle övülen Rûdâbe, güzel yüzlüdür. Rûdâbe belli bir düzeyde özgür hareket etmiş, evleneceği kişiyi kendisi seçmiş ve siyasi konularda düşüncesini ifade etmiştir. (Şehîdî, 1377:348, Dihhodâ,1998:12330, Yıldırım, 2008:587, Besârî, 1971:59, Sübhânî, 1974: 11, 12, 35, 63, 66)

Rûdâbe bu sözleri duyunca, gülümsedi ve sararmış yüzünü çevirdi.

Mihrâb, Rûdâbe karşısında şaşkına döndü ve yeryüzünü yaratan Allah'a şükretti. (Firdevsî, 1374:167)

Menîje: Efrâsyâb'ın kızı, Bîjen'in karısı ve Turan'ın prensesidir. Menîje ve Bîjen hikâyesi Fars edebiyatında en çok beğenilen hikâyelerden biridir. Menîje, Turân'da babasından habersiz Bîjen'i çadırına kabul etmiş, onunla birlikte şarap içtikten sonra haremine götürmüş, bunu duyan Efrâsyâb, Bîjen'i yakalayıp kuyuya atmıştır. Menîje bir süre gizlice Bîjen'in ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Rüstem, Menîje'nin yardımıyla onu kurtarmıştır. Bîjen İran'a döndükten sonra Menîje ile evlenmiştir. (Şehîdî, 1377:692, Yıldırım, 2008:171, Sübhânî, 1974: 12, 14, 18, 48, 63, 77)

Menîje gelip onu kucakladı ve padişahlara layık olan kemeri belinden çözdü.

Dadı Bîjen'in söylediklerini dinledikten sonra, gelip Menîje'nin kulağına o sırları fısıldadı. (Firdevsî, 1374:1077)

Humây ve Bihâferîd: Keyaniler sultanı Goştâsp'ın kızlarıdır. Bu kızlar İran'a saldıran Ercâsp tarafından esir alınmış ve Rûyîndij'de hapsedilmiştir. Bir süre sonra kardeşleri İsfendiyâr tarafından esir tutulan yerden kurtarılmıştır. Humây babası tarafından kardeşi İsfendiyâr'a bir zafere karşılık eş olarak verilmiştir. (Besârî, 1971:208, Yıldırım, 2008:390, Sübhânî, 1974:62)

Kutlu kız kardeşi Humây, İsfendiyâr'ın sesini duyar duymaz tanımış ve gönlü sakinleşmişti. (Firdevsî, 1374:1614)

Mâlîke: Şah Şâpûr'un maşuku ve Tâyir'in kızıdır. Babası Tâyir'in kalesine saldıran Şâpûr'u görüp, ona âşık olmuş ve babasına tuzak kurmuştur. Annesinin yardımıyla Şâpûr'a "Eğer benimle evlenirsen kaleyi sana teslim ederim" mesajını göndermiştir. Şâpûr evlilik teklifini kabul edince, Mâlîke kaledeki herkese şarap içirmek suretiyle kale kapısını Şâpûr'a açmıştır. Böylece Şâpûr kaleyi fethetmiştir. Esir düşen Tâyir, Şâpûr'un karşısında Mâlîke'ye iftira atmış ve Şâpûr, Mâlîke'nin öldürülmesini emretmiştir. (Şehîdî, 1377:659, Dihhodâ,1998:19997, Besârî, 1971: 250, Sübhânî, 1974: 63, 92)

Mâlîke kale duvarının aralığından baktı. En ulu kişinin başındaki sancağı gördü. (Firdevsî, 1374:2032)

Sipînûd: Hint hükümdarı Şengül'ün kızı ve Behrâm-ı Gûr'un eşidir. Hindistan hükümdarı Şengül, sarayını ziyaret eden Behrâm'ı elinden kaçırmamak için üç kızından birisiyle evlenmesini istemiştir. Behrâm, Sipînûd'u beğenip onunla evlenmiş ve bir süre sonra onunla birlikte Hindistan'dan İran'a kaçmıştır. Şengül onları takip etmiş, Behrâm'ı bulmuş, ancak onlara dokunmamıştır. Behrâm ve Sipînûd sayesinde İran ile Hindistan barışmıştır. (Şehîdî, 1377:392, Dihhodâ,1998:13451; Besârî, 1971: 277)

Neşeli bir bahar gibi güzeldi, adı da Sipînûd idi. Baştan ayağa terbiyeli, nazlı, düşünceli ve arzulu bir kızdı. (Firdevsî, 1374:429)

Gordâferîd: Gejdehem'in kızı olan Gordâferîd, Dijsepîd kalesinin kuşatılması sırasında büyük bir mücadele vermiştir. Sohrâb ile savaşıyor Gordâferîd cesareti ve korkusuzluğuyla ünlüdür. Sohrâb ilk başlarda onun kadın olduğunu anlayamamış, ancak başını açıp uzun saçları görününce kız olduğu anlaşılmıştır. Yapılan büyüler neticesinde Sohrâb ile evlendirilmek için kaleye götürülürken kalenin kapısını kapatmış, İranlı kızların Turanlıların karısı olmayacağını

haykırmıştır. Gordâferîd geceleyin beraberindekilerle birlikte kaleden kaçmış ve Sohrâb kendisini yakalayamamıştır. (Şehîdî, 1377:611, Dihhodâ,1998:19025, Yıldırım, 2008:337, Besârî, 1971:117, Sübhânî, 1974: 11, 62, 72, 73)

Adı Gordâferîd olan bu kadının savaşmaktan yana benzerini bilen yoktu. (Firdevsî, 1374:450)

Gordiyye: Gerdevî ve Behrâm-ı Çübîn'in kız kardeşi olup, zeki ve cesaretli bir kadındır. Behrâm ve Hüsrev-i Pervîz hikâyelerinde önemli bir role sahiptir. İlk önce Gostehem ile evlenmiş, Hüsrev'in teşvikiyle bir gece vakti Gostehem'i öldürmüş, daha sonra Hüsrev-i Pervîz ile evlenmiştir. Gordiyye kardeşi Behrâm'a ne kadar IV. Hürmüz'e karşı ayaklanmamasını öğütlemişse de başarılı olamamıştır. Behrâm hükümdarlık iddiasında bulunmuş ve Hüsrev-i Pervîz'in kışkırtmaları sonucu öldürülmüştür. Gordiyye hem Pervîz'in karısıdır, hem de onun on iki bin kadın bulunan haremünün koruyuculuğunu yapmıştır. (Şehîdî, 1377:612, Dihhodâ,1998:19059, Sübhânî, 1974:15, 46, 62, 72)

Bu akıllı kızın adı Gordiyye idi, bu kız Behrâm'ın gönül huzurunun kaynağıydı. (Firdevsî, 1374:339)

Ferânek: Âtbîn'in eşi ve Ferîdûn'un annesidir. Fedakâr ve gayretli bir annedir. Kocası Âtbîn'i öldüren Dahhâk'ın kendisine zarar vereceğinden korkan Ferânek, oğlu Ferîdûn'un canını kurtarmak için onu ormanlarda saklamıştır. Erbûrz dağında bir yayla sahibinin koruması altında inek sütüyle beslenen Ferîdûn 16 yaşına gelince annesinin yanına dönmüştür. Ferânek, Dahhâk'ın babasına yaptıklarını anlatıp onu savaşa hazırlamıştır. *Şâhnâme*'de az rol üstlenen Ferânek, Dahhâk'ın tehlikesine rağmen oğlunu koruyabilmiştir. Ferîdûn, Dahhâk'ı yenince Ferânek bütün mal varlığını yoksullara dağıtmıştır. (Şehîdî, 1377:506, Yıldırım, 2008:305, Besârî, 1971:34, Sübhânî, 1974:62)

Ferânek adama: "Ey dindar adam, ben bedbaht bir İranlıyım. (Firdevsî, 1374:35)

Tehmîne: Semengân padişahının kızı, Rüstem'in eşi ve Sohrâb'ın annesidir. *Şâhnâme*'de Tehmîne'nin hikâyesi Sohrâb ve Rüstem hikâyesiyle bağlantılıdır, ancak hikâyenin sonu trajiktir. Tehmîne, Rüstem'e kendisiyle evlenmesi için ricada bulunmuş ve Semengân ülkesi hükümdarı babasından izin aldıktan sonra Rüstem ile evlenmiştir. Evlendiklerinin ertesi gün Rüstem, Tehmîne'yi bırakıp ülkesine gitmiş, hamile kalan Tehmîne, Sohrâb adında bir çocuk doğurmuştur. Tehmîne oğlu Sohrâb'a ilk başlarda babasının kim olduğunu söylememiştir. Sohrâb on yaşına gelince Tehmîne'den babasının mühür ve mektubunu alıp, onu aramaya koyulmuş, ancak Sohrâb trajik bir biçimde babası tarafından öldürülmüştür. Tehmîne bu acıya fazla dayamayıp, bir yıl sonra ölmüştür. *Şâhnâme*'de sevdiği erkeğe açıkça ilgisini belirten iki kadından birisi de Tehmîne'dir. (Hânlerî, 1969:149, Şehîdî, 1377:239, Yıldırım, 2008:680, Besârî, 1971:111, Sübhânî, 1974:34, 64)

Tehmîne 'yim ben diye cevap verdi, üzüntüden sanki iki parçayım.

Semengân padişahının biricik kızıyım, aslanlar ve kaplanların soyundanım.(Firdevsî, 1374:112)

Golşehr: Efrâsyâb'ın kahraman veziri Pîrân'ın eşi ve Cerîre'nin annesidir. *Şâhnâme*'de önemli bir rolü yoktur, sadece kişiler arasında haber götürüp getirmiştir. Fernegîs ve Cerîre'yi Siyâvuş ile evlendirmek için süslemiştir. Fernegîs, Keyhüsrev'i doğururken yanına gitmiştir. (Şehîdî, 1377:627, Besârî, 1971:121, Sübhânî, 1974:62)

Cerîre: Pîrân-i Vîse ve Gulşehr'in kızı ve Siyâvuş'un eşi. Pîrân'ın teklifiyle Siyâvuş, Cerîre ile evlenmiş ve Furûd adında bir çocukları dünyaya gelmiştir. Siyâvuş, Efrâsyâb'ın emriyle öldürüldükten sonra Cerîre oğlu Furûd ile birlikte Dijsepîd kalesine sığınmış, ancak Tûs'un ordusu kaleye saldırıp Furûd'u öldürmüştür. Cerîre de daha sonra intihar etmiştir. *Şâhnâme*'nin ünlü kadın kahramanlarından olan Cerîre çok acı çekmiş, önce eşinin daha sonra oğlunun katledilişini görmüştür. (Şehîdî, 1377:249, Yıldırım, 2008:211, Besârî, 1971:121, Sübhânî, 1974:12, 62)

Cerîre saygın bir yatakta uyudu, karanlık gecede dert ve kederle arkadaş oldu. (Firdevsî, 1374:798)

Ferngîs: Efrâsyâb'ın kızı, Siyâvuş'un eşi ve Keyhüsrev'in annesidir. Babası, eşi Siyâvuş'u öldürmek için planlar yapmıştır. Ferngîs bunu önlemek için çok uğraşmış, ancak Siyâvuş, Efrâsyâb tarafından öldürülmüştür. Kocasının ölümünden sonra oğlu ile birlikte sıkıntılı bir yaşam süren Ferngîs, kocasının intikamını almak için Turanlılarla yapılan savaşlarda İranlıların yanında yer almıştır. Bazı sebepler sonucunda Siyâvuş'un kardeşi Ferîborz ile evlenmiştir. Fars edebiyatında en çok çıkıntı çeken kadınlardan biri olmasının yanı sıra iyilikleri ve güzellikleriyle de bilinmektedir. (Şehîdî, 1377:517, Yıldırım, 2008:314, Besârî, 1971:128, Sübhânî, 1974:11,12,14,62)

Ferngîs yeni doğan bir ay gibi, o taç sahibi genç sultanın yanına geldi. (Firdevsî, 1374:613)

Golnâr: Erdevân'ın cariyesi ve Erdeşîr Bâbekân'ın maşukudur. Erdevân, Golnâr'ı diğer cariyelerinden daha üstün tutmuş ve özel işlerini ona yaptırmıştır. Bir gün Golnâr, Erdeşîr'i görüp, ona âşık olmuş, ondan sonra her gece gizlice Erdeşîrle buluşmaya başlamıştır. Bir gün Erdevân yıldız bilimcileri saraya toplayıp, ileriye dönük fikirlerini sormuş. Yıldız bilimciler ona; "Üç gün içinde ülkenden birisi kaçıp padişah olacak" demiş. Bunu duyan Erdeşîr, Golnâr'la sözleşip akşam Erdevân yatınca saraydan kaçıp, İran'a gitmiştir. (Şehîdî, 1377:628, Besârî, 1971:235, Sübhânî, 1974:62)

O ay yüzlü güzelin adı Golnâr'dı, güzel kokusu ve rengârenk mücevherleriyle göz kamaştırıyordu. (Firdevsî, 1374:1930)

Yemen Hükümdarının Kızları: Ferîdûn üç oğlunu evlendirmek için Cendel adlı bir bilginden kız bulmasını istemiştir. Cendel, Yemen hükümdarının Ârzûy, Mâh ve Sehî adında üç güzel kızı olduğunu öğrenince Yemen'e gitmiş ve kızları hükümdardan istemiştir. Yemen hükümdarı yabancı bir ülkeye kız vermek istemediğinden bu olaya üzülmüştür. Düşünmek için Cendel'den zaman isteyip, sarayın ileri gelenleri ile meşveret etmiş ve kızları vermediği takdirde Ferîdûn'un ülkesine saldıracağını bildiğinden kızlarını Ferîdûn'un Selm, Tûr ve İrec adlı oğullarına vermiştir. (Besârî, 1971:40)

Selm'in karısının adı Ârzûy, özgür ruhlu Tûr'un kinin adı Mâh,

Pak ruhlu İrec'in, güzellikte Süheyl yıldızını bile hayran bırakan karısının adı da Sehî olsun. (Besârî, 1971:44)

Mâhâferîd: İrec'in haremdeki cariyelerdendir. İrec öldürüldüğünde Mâhâferîd ondan hamile kalmıştır. Ferîdûn, Mâhâferîd'in erkek bir çocuk dünyaya getirip, İrec'in intikamını alacağını düşünmüş, ancak Mâhâferîd bir kız çocuğu dünyaya getirince Ferîdûn üzülmüştür. (Besârî, 1971:45, Sübhânî, 1974:63)

Güzel yüzlü bir cariye gördü, adı Mâhâferîd idi. (Dihhodâ, 1998:20041)

Espinûy: Tejâv'ın cariyesidir. Keyhusrev bu cariyeye âşık olmuş ve Tejâv'dan onu alması için Bîjen'i görevlendirmiştir. Keyhüsrev, Espenûy'u getirene çok fazla hediye vereceğini de taahhüt etmiştir. Bîjen ve Tejâv arasında büyük bir savaş meydana gelmiş, yenilen Tejâv kaçıp Espinûy'u kendisiyle birlikte götürmüştür. Bir süre yol gittikten sonra at yorulmuş, Tejâv, Espinûy'u orada bırakıp yoluna devam etmiştir. Bîjen yetişip Espinûy'u almış ve Keyhusrev'in sarayına getirmiştir. (Besârî, 1971:163, Sübhânî, 1974:63)

Ordu yaklaşınca Espinûy heyecanlı ve ağlamaklı bir halde Tejâv'ın karşısına dikildi. (Besârî, 1971:163)

Nâhîd: Rum hükümdarı Filikos'un kızı ve Dârâb'ın eşidir. Dârâb, Filikos'u savaşta yenince kızı Nâhîd'i vermesi şartıyla onun saltanatına dokunmayacağını şart koşmuştur. Filikos bu duruma sevinip kızını hediyelerle birlikte İran sultanına göndermiştir. Bir gece Dârâb'ın burnuna kötü kokular gelince Nâhîd'i muayene etmeleri için doktorlar çağırılmış, doktorlar Nâhîd'i tedavi etmelerine rağmen Dârâb kendisini hamile olarak babasına geri göndermiştir. Dokuz ay sonra İskender adında bir çocuk doğurmuştur. (Besârî, 1971:218, Sübhânî, 1974:44, 63)

Bilge doktorları çağırdılar ve onları alıp Nâhîd'in yanına götürdüler. (Firdevsî, 1374:1780)

Rûşenek: Dârâ'nın kızı ve İskender'in eşidir. Dârâ öldükten sonra İskender'e onunla evlenmeyi vasiyet etmiştir. İskender bu vasiyeti yerine getirmek için annesini Rum diyarından çağırıp hediyelerle birlikte İsfahan'a göndermiş, annesi Rûşenek'i alıp İskender'e getirmiştir. İskender, Dârâ'nın intikamını da almayı unutmamıştır. İskender'in ölümünden sonra Rûşenek çok üzülmüştür. (Besârî, 1971:220, Sübhânî, 1974:63)

Annesi ona Rûşenek adını verdi, dünyayı onunla mutlu ve mesud eyledi. (Firdevsî, 1374:1803)

Fegestân: Hint hükümdarı Gîd'in kızıdır. Gîd, İskender'in ülkesine saldırmaması karşılığında ona kızı Fegestan'ı, en zeki bir filozofunu, en mahir bir doktorunu ve en değerli bir kadehini göndermeyi taahhüt etmiştir. İskender bu dört taahhüdü alması için Hindistan'a adamlarını göndermiş ve adamlar hediyelerle birlikte kadeh, filozof, doktor ve Fegestân'ı alıp İskender'e getirmiştir. Daha sonra İskender, Fegestân ile evlenmiştir. (Besârî, 1971:246, Sübhânî, 1974:62)

Fegestân şahın haremine girince, başında simsiyah bir taç vardı. (Besârî, 1971:226)

Mihrek-i Nûşzâd'ın Kızı: Şâpûr bir gün babası Erdeşîr ile ava çıkmış ve bir ara arkada kalıp, bir bağa girmiş ve bağda güzel yüzlü Mihrek'in kızını görüp ona âşık olmuştur. Mihrek'in kızı Şâpûr'a babası Erdeşîr'in kendisini öldürmek istediğini ve bu sebepten dolayı bu bağ evinde yaşadığını anlatmıştır. Uzun süren uğraşlar sonucunda Şâpûr kendisiyle evlenmiş ve Ūrmezd adında bir oğulları olmuştur. (Besârî, 1971:243)

İkinci Şâpûr'un Annesi: Ūrmezd'in ölümünden sonra Sâsânî sarayında tahta oturacak varis olmadığından ülkedeki büyük zatlar haremde hamile olan güzel yüzlü bir kıza tacı emanet etmiştir. Dört gün sonra doğum yapan kız Şâpûr adında bir çocuk dünyaya getirmiştir. (Besârî, 1971:248)

Dilefrûz-i Ferruhpey: Şâpûr bir gün Rum sultanını yakından görmek için pazarcı kılığını giymiş ve Rum sultanın sarayına girmiş, ancak sarayda biri tarafında tanınınca eşek postu giydirilip, zindana atılmıştır. İhtiyaçlarını karşılaması için Dilfrûz adında bir kız görevlendirilmiştir. Dilfrûz bir gün sarayda eğlence düzenlenirken Şâpûr'a yardım etmiş ve onunla birlikte İran'a kaçmıştır. Şapur, İran'a gidip tahta oturunca hayatını kurtaran Dilfrûz'la evlenmiştir. (Şehîdî, 1377:329, Besârî, 1971:253)

O güzel kıza Dilefrûz-i Ferruhpey adını verdi. Güzeller içerisinde onu kendisine sevgili olarak seçti. (Besârî, 1971:256)

Âzâde: Behrâm-ı Gûr'un avlağa götürdüğü çeng çalan cariyesidir. Yezgird-i Sâsânî, oğlu Behrâm-ı Gûr'u yetiştirmesi için Menzer'in yanına vermiştir. Menzer kendisini Yemen'e götürmüş, orada dört tane sütanne bulmuş ve birkaç yıl geçtikten sonra ona ok atmak, at binmek ve çevgan oyununu öğretmek için üç üstat tutmuştur. Behrâm reşit olunca sıkılmamak için hocası Menzer'den birkaç güzel cariye istemiş, Menzer kendisine kırk tane Rum cariye gönderip, iki tanesini seçmesini söylemiştir. Behrâm'ın beğenip satın aldığı iki cariyeden biri çeng çalan Âzâde'dir. Bir gün Behrâm, Âzâde'yi atına bindirip ava çıkmış, Âzâde, Behrâm'ın ceylanları avlamasına üzülüp ağlamış ve bunu gören Behrâm kendisini atın üzerinden atıp, atıyla çiğneyip öldürmüştür. (Şehîdî, 1377:14, Besârî, 1971:259, Sübhânî, 1974:62)

Âzâde, onun sevgilisi ve arzularının kadınıydı, daima dilinde onun adı vardı. (Firdevsî, 1374:273)

Değirmencinin Kızları: Behrâm-ı Gûr bir gün av avlarken bir değirmenin yanından geçmiş, ellerinde gül demetleri tutan birkaç kızın ateş başında raks ettiğini görmüş ve yanlarına gidip mey istemiştir. Kızlar daha sonra Behrâm'ın isteği üzerine kendisine şiirler okumuştur. Behrâm kızların babasının değirmen sahibi olup, avcılıkla geçindiğini öğrenmiş ve akşam avdan dönen değirmenciden dört kızını evlenmek için istemiştir. Değirmenci de bu isteği geri çevirmemiştir. Kızların adları: Sûseneg, Nâz, Sîseneg ve Muşk'tur. (Besârî, 1971:262)

O güzel kızlardan ünlü olan dört tanesi diğerlerin ayrılıp öne çıktılar.

Birinin adı Muşk, ikincisinin adı Sîseneg, bir diğerinin Nâz, dördüncü kızın adı da Sûseneg idi. (Firdevsî, 1374:332)

Borzîn'in Kızları: Bir gün Behram-i Gûr av ile meşgulken Çin hükümdarının kendisine hediye ettiği Tuğrî adındaki kuşu uçup kaybolmuştur. Beraberindekilerle kuşu ararken ormanda bir köşk görmüş, köşkün bahçesine girmiş ve bu köşkün Borzîn adında yaşlı bir kişiye ait olduğunu öğrenmiştir. Behrâm bahçede Borzîn'in üç güzel kızını görünce, Borzîn, Behrâm'a kızlarından birisinin şiir okuduğunu, birisinin çeng çaldığını ve birisinin raks ettiğinden bahsetmiştir. Kızlarla birlikte eğlenen Behrâm, onları Borzîn'den istemiş ve Borzîn de kızları kendisine vermiştir. Kızların adları: Mâhâferîd, Ferânek ve Şenbelîd'dir. (Besârî, 1971:265)

Büyük kızın adı Mâhâferîd, ikinci kızın adı Ferânek, üçüncüsünün adı da Şenbelîd idi. (Firdevsî, 1374:345)

Ârzû: Behrâm'ın cariyesi ve kuyumcu Mâhyâr'ın kızıdır. Behrâm bir gün ovada giderken büyük bir koyun sürüsü görmüş ve bunların kime ait olduğunu sormuştur. Mâhyâr adında zengin bir kuyumcuya ait olduğunu ve Mâhyâr'ın çok güzel çeng çalıp şiir okuyan dillere destan Ârzû adında bir kızı olduğunu öğrenmiş ve hemen atını Mâhyâr'ın evine sürmüştür. Mâhyâr onun

şerefine akşam bir eğlence tertip etmiş ve eğlenceden sonra Behrâm hoşuna giden Ârzû'yu istemiştir. Kuyumcu Mâhyâr da kızının oluruyla bunu kabul etmiştir. (Besârî, 1971:268, Sübhânî, 1974:62)

Ârzû babasına şöyle dedi; Ey özgür ve güzel huylu babam!

Eğer beni birine vereceksen bu süvari Goşesp'e ver yeter. (Firdevsî, 1374:353)

Bahçıvan'ın Eşi: Behrâm-i Gûr ülkesinde adaletin mi yoksa istibdadın mı hükümran olduğunu öğrenmek için bir gün erkenden kalkıp, atına binmiş ve şehirden çıkmıştır. Bir köye varana kadar atını sürmüş, köyde bir evin önünde durup, oradan geçen bir kadına misafir kabul edip etmediklerini sormuş, kadın kabul ettiklerini söyleyince eve girmiştir. Kadın, eşi bahçıvan ile birlikte Behrâm'ı ağırmış, Behram kadına Behram'ın adaletli olup olmadığını sormuştur. Birkaç denemeden sonra Behrâm, ülkesinin adaletle yönetildiğine inanmıştır. (Besârî, 1971:273)

Kisrâ-i Enûşîrevân'ın annesi: Kisrâ-i Enûşîrevân'ın oğlu Kabâd, bir gün Hitâlyân sultanından yardım istemeye giderken bir köyde güzel yüzlü bir kız görmüş ve kendisiyle birlikte olan Rezmîhr'den kızı babasından istemesini söylemiştir. Rezmîhr kızı isteyip almış ve Kabâd kızla düğün yapıp evlenmiştir. Evliliklerinden Kisrâ adında bir oğulları olmuştur. (Besârî, 1971:283)

Kisrâ-i Enûşîrevân'ın Eşi: Kisrâ'nin zeki ve akıllı bir karısı varmış, evliliklerinde Nûşzâd adında bir oğulları olmuştur. Nûşzâd babasının dini olan Zerdüştlüğü seçmek yerine annesinin dini olan Hristiyanlığı seçince babası kendisini sürgüne göndermiştir. Nûşzâd ölürken sadece annesini yanı başında görmek istemiş ve annesi kendisini Hristiyan geleneklerine göre gömüştür. (Besârî, 1971:285)

Nûşîrevân'ın Cariyesi: Bir gece uykusunda nahoş bir rüya gören Kisrâ-i Nûşîrevân sabahleyin rüya tabircilerini çağırması ve yorumlamalarını istemiş, ancak bu konuda kimse muvaffak olmamış ve rüyayı işiten Bozorcmîhr adındaki küçük bir çocuk rüyayı yorumlayabileceğini söylemiştir. Bozorcmîhr, Nûşîrevân'ın haremde cariyeler içinde kadın elbisesi giyip, kendisini saklayan bir erkek olduğunu söylemiş, bunun üzerine Nûşîrevân bütün cariyelerin üstlerini aratmış ve birisinin erkek olduğu ortaya çıkmıştır. Nûşîrevân cariyesi ile erkek sevgilisinin öldürülmesini emretmiştir. (Besârî, 1971:278)

Çin Hâkân'ın Kızı: Çin hükümdarıyla savaşmaya karar veren Kisrâ-i Enûşîrevân'a Çin hükümdarı savaşacak gücü olmadığından savaşmayı uygun bulmayıp, kızlarından birisini ona vermek için bir mektup yazmıştır. Nûşîrevân bu teklifi devletin ileri gelenleriyle istişare ettikten sonra Çin'e kızı alması için Mihrân Sitâd'ı göndermiştir. Nûşîrevân'ın bu evlilikten Hürmüzd adında bir oğlu olmuştur. (Besârî, 1971:290)

Behram-ı Çûbîne'nin Eşi: Behram, Hüsrev-i Pervîz'e yenildikten sonra Çin hükümdarına sığınmış ve hükümdar kendisine saygı gösterip iyi ağırlamıştır. Bir gün Behrâm, Çin pehlivanlarından birisiyle savaşmış, onu öldürmüş ve bu sayede namı bütün ülkeye yayılmıştır. Çin hakanın eşi bunu duyunca Behrâm'ı huzuruna çağırması ve kızını ejderhaların şerrinden kurtarmasını istemiştir. Behrâm bu isteği kabul edip ejderhalarla savaşmış ve onları yenmiştir. Daha sonraları Behrâm, Çin hükümdarının kızıyla evlenmiştir. Behrâm'ın eşi bir ara hastalanmış ancak daha sonra iyileşmiştir. (Besârî, 1971:321)

Semennâz: Zâbulistân şehriyarı Kûreng'in kızı ve Cemşîd'in eşidir. Cemşîd, Dahhâk'a yenilince Zâbulistân'a kaçmış ve orada bir ağacın altında dinlenirken ormanda gezen Semennâz'ın bir cariyesi onu görüp Semennâz ile tanıştırmıştır. Semennâz, Cemşîd'i beğenip onunla evlenmiş ve bu evlilikten Tûr adında bir oğulları olmuştur. Cemşîd, Dahhâk tarafında öldürülünce Semennâz bu acıya dayanamamış ve zehir içip kendisini öldürmüştür. *Şâhnâme*'ye bakıldığında babasının Semennâz'ın evliliğini duymadığı anlaşılmaktadır. (Besârî, 1971:347, Sübhânî, 1974:22,23,63,65)

O peri yüzlü güzellin adı Semennâz idi, gül ve yasemin ondan kısıkanıyordu. (Besârî, 1971:348)

Şehrû: Sohrâb'ın eşi ve Berzû'nun annesidir. Oğlu Berzû, Keyhusrev'e esir düşünce onu kurtarmak için Turan'dan İran'a gitmiştir. İran'da Berzû'yu kurtarmak için bütün mücevherlerini satmış, erkek elbisesi giyip Berzû ile birlikte İran'dan kaçmaya yeltenmiştir. Rüstem ile savaşan Berzû tam öldürülecekken, Şehrû onun Sohrâb'ın oğlu olduğunu söylemiş, bu vesileyle Rüstem, Berzû'yu öldürmekten vazgeçmiştir. Şehrû, *Şâhnâme*'de fedakâr bir anne olarak yâd edilmektedir. (Besârî, 1971:371; Sübhânî, 1974:64)

Güzel yüzlü ve keskin zekâlıdır, adı da mücevher satıcısı Şehrû'dur. (Besârî, 1971:371)

Sûsen: Efrâsyâb'ın saray çalgıcılarından. Bir gün Efrâsyâb'ı üzgün görmüş, kendisine yardım etmesi halinde İran pehlivanlarını dize getireceğini söylemiştir. Efrâsyâb ilk başta buna karşı çıkmasına rağmen sonra kabul etmiştir. Sûsen, Efrâsyâb'ın yardımıyla Tûs, Bîjen ve Gûderz'e şarap içirip sarhoş ettikten sonra rehin almıştır. (Besârî, 1971:384)

3. Sonuç

Şâhnâme'de menfi birkaç özellik hariç, kadınların çehresi temiz ve güzeldir. Sînduht, Tehmîne, Gordâferîd ve Rûdâbe gibi kadınlar hem cesur, güçlü ve kudretli hem de zariftir. Bu kadınlar belli düzeyde özgür hareket edebildikleri, siyasal konularda, savunma faaliyetlerinde söz sahibi oldukları, evlenecekleri zaman eş seçme hakkına sahip olma gibi haklarını kullanabildikleri bir toplumda doğup büyümüşlerdir. *Şâhnâme*'de savaş, mitoloji ve kahramanlık hâkim olduğundan kadınlar çok az görünmektedir. Ferânek, Sûdâbe, Gordiyye ve Humây adlı kadınlar *Şâhnâme*'de yer aldıkları hikâyelerin asıl unsuru haline gelmiştir. Kadınların çoğu erdemlidir, sadece bazılarının kötü hasletleri bulunmaktadır. Kadınlar kimi zaman erkeklerin vazifeleri olan ülke yönetmek ve savaşa katılmak gibi görevleri yerine getirmiştir. Eski manzum eserlerde, kadının esas rolünü yerine getirdiği tek eser *Şâhnâme*'dir. Kadınlar hakkında *Şâhnâme*'den edinen bilgiler topluca ele alındığında, onların kimi zaman hor görüldükleri anlaşılmaktadır. Bazı kadınlar sadece bir gece kocalarını görebilmiştir. Genellikle kadınlar kocalarını daha üstün görmüş, hatta bazıları kocaları uğruna ailelerini bile terk etmiştir. *Şâhnâme*'de bazı anneler saltanat sevgisi için çocuklarını terk etmiş, bazılarıysa kendi yüksek mevkilerini onlar için feda etmiştir. Firdevsî'nin *Şâhnâme*'de bahsettiği kadınlar sadece İranlı değillerdir, sair milletlerden kadınlar da bulunmaktadır. *Şâhnâme*'de kadınların ırklarından ziyade şahsi özellikleri ele alınmıştır. Kadınların hâkimiyet ve sultanlık hakkı bulunmaktadır. Nitekim Azermîduht, Pûrânduht ve Kaydâfe'nin hikâyelerinde bu özellik müşahade edilmektedir. Kadının savaş meydanında savaşma ve savaş aletlerinden erkek gibi istifade etme özgürlüğü bulunmaktadır. *Şâhnâme*'de Rûdâbe ve Ketâyûn bağımsız düşünceleriyle, Sînduht zekiliğiyle, Gordâferîd cesaretiyle, Gordiyye, Humây ve Kaydâfe iş bitiricilikleriyle, Sûdâbe ve Gordiyye gözü yüksekte ve kudrette aşık olmalarıyla, Pûrân, Gordiyye ve Sûdâbe acımasızlıklarıyla anılmışlardır.

Kaynaklar

- Bağdâdî, A. (1382). Lügat-ı Şâhnâme, Nşr. C. Salemenn, Çev. T. Sübhânî, A. Revâkî, Tahran: İntişâr-ı Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî.
- Besârî, T.(1971). Zenân-ı Şâhnâme. Tahran: İntişârât-ı Dânişrâ-yı Âlî.
- Debîr Seyyâkî, M. (1365). Çehre-i Zen der Şâhnâme-i Firdevsî, Hz. Nâsır Harîrî.
- Dihhodâ, A. E. (1998). Lügatnâme-i Dihhodâ. Tahran: Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dihhudâ.
- Ekberî, M. (1380). Şâyest ve Nâşâyest-i Zenân der Şâhnâme, Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî-i Dânişgâh-ı Tehrân, s.61-81.
- Firdevsî. (2016). Şahnâme II, Çev. Nimet Yıldırım, İstanbul: Kabalcı.
- Firdevsî-i Tûsî. (1345). Şâhnâme-i Firdevsî, Nşr. D. Perverde-i İrân, Tahran: Kitâbfrûşî-yi Yehûdâ Berûhîm.
- Firdevsî-i Tûsî. (1965). Şâhnâme-i Firdevsî. Nşr. R. M. Aliyof, M. N. Osmanof, A. E. Berthels, Moskova: İdâre-i İntişârât-ı Dâniş.
- Hânlerî, Z. (1969). Ferheng-i Edebiyyât-i Fârsî. Tahran: İntişârât-ı Bünyâd-i Ferheng-i İrân.
- Nekî, H. A.(1390) Tahlîl-i Şahsiyet ve Nakş-i Zenân Der Dâstânâ-i Şâhnâme. Feslnâme-i ‘İlmî-i Pejûheşî-i Zen ve Ferheng. Tahran.
- Pâkniyâ, M. (1385). Hânişi ez Zen der Şâhnâme, Mutâla’ât-i Zenân, s.111-141.
- Sübhânî, T.(1974). Şahnâme’de Kadın ve Şarap. İstanbul.
- Şehîdî-i Mâzenderânî, H. (1377). Ferheng-i Şâhnâme (Nâm-ı Kesân ve Câyihâ). Tahran: İntişârât-ı Bunyâd-i Nîşâbûr.
- Yezdânfer, Sâre ve Kahraman Şîrî, (1395). Nekş-i İctimâî, Movki’iyyet ve Makâm-i Zen der Şâhnâme-i Firdevsî ve Hezâr û Yek Şeb. Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i Pejûheşhâ-i Edebiyyât-i Tatbîkî, s.177-201.
- Yıldırım, N. (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Kitabevi.
- Zahmetî, S. B. (1390). Tahlîl-i Âmârî-i Pâygâh-i İctimâî-i Zenân-i Şâhnâme, Pejûheşnâme-i Edeb-i Hamâsî, s.149-78.

Structured Abstract

Ferdowsi, in the Persian literature during the Ghaznavid heroism poetry style has increased to the top with his work Shahnameh. Ferdowsi presented this unique work to Sultan Mahmud, but did not see the attention he expected and for this reason he satirized him and had to flee and hide. Shahnameh played a very active role in Persian society and literature. Except for a few negative features in Shahnameh, the face of women is clean and beautiful. Women like Sinduht, Tehmine, Gordâferîd and Rûdâbe are both brave, powerful and powerful and elegant. These women were born and raised in a society in which they could act freely, exercise political rights, advocacy, and have the right to choose a spouse when they were to be married. In Shahnameh, war, mythology and heroism are dominant, and women seem very few. Women named Ferâne, Sûdâbe, Gordiyye and Humây became the main elements of their stories in Shahnameh. Most women are virtuous, only some of them have bad qualities. Women have sometimes fulfilled duties such as governing the country, which is the duty of men, and participating in war. In the old verse works, Shahnameh is the only work in which the woman fulfills her main role. When the information obtained from Shahnameh about women is taken together, it is understood that they are sometimes despised. Some women were able to see their husbands only one night. Generally, women have seen their husbands superior, and some have even abandoned their families for the sake of their husbands. In Shahnameh, some mothers left their children for their love of sovereignty and others sacrificed their high positions for them. The women that Ferdowsi mentioned in Shahnameh are not only Iranian, there are also women

of other nations. In Shahnameh, the personal characteristics of women rather than their races are discussed. Women have the right to dominance and sultanate. As a matter of fact, this feature is observed in the stories of Azermîduht, Pûrânduht and Kaydâfe. Women have the freedom to fight on the battlefield and to enjoy the tools of war as men. In Shahnameh, Rûdâbe and Ketâyûn were independent with their thoughts, Sinduht intelligence, Gordâferîd's courage, Gordiyye, Humây and Kaydâfe with their work finishes, Sûdâbe and Gordiyye with their eyes high and in love with power, and Pûrân are remembered with their power. The most important thing in Shahnameh is heroism. Therefore, women do not appear as a very important element. Love and beloved Shahnameh, which is normally the most important element in Iranian literature, are rarely seen. In Shahnameh, female sultans were sometimes praised like male sultans. Beautiful women have been described with adjectives from flowers, stars, moon, sun and other natural beauties. The majority of women are faithfully bound to their husbands as long as they are married and are usually married to have children. Mothers mentioned in Shahnameh are mostly compassionate. Women are often interested in hero, brave and authority. In Shahnameh, marrying a widow is more difficult than marrying a girl, men did not consider it necessary to ask permission from their wives to remarry.